

Katarzyna Janczulewicz

"Kultura informacyjna w ujęciu interdyscyplinarnym : teoria i praktyka. Tom 1", pod red. nauk. Hanny Batorowskiej, Kraków 2015 : [recenzja]

Nowa Biblioteka. Usługi, Technologie Informacyjne i Media nr 1 (20), 137-141

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Katarzyna Janczulewicz

Zakład Zarządzania Informacją
Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej
Uniwersytet Śląski w Katowicach
e-mail: k.janczulewicz@gmail.com

**Kultura informacyjna w ujęciu interdyscyplinarnym : teoria i praktyka. Tom 1 / pod red. nauk. Hanny Batorowskiej.
– Kraków : Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie. Instytut Bezpieczeństwa i Edukacji Obywatelskiej. Katedra Kultury Informacyjnej i Zarządzania Informacją, 2015. – 225 s. : il. ; 24 cm. – ISBN 978-83-7271-942-3**

Informacja i zjawiska z nią związane mają dziś znaczenie przypisywane w poprzednich wiekach surowcom decydującym o bogactwie i wpływie na kształtowanie społeczeństwa. Coraz większy rozwój informacji oraz dostęp do niej powodują, że wiele dyscyplin naukowych próbuje wyjaśnić zjawiska z nią związane za pomocą własnej terminologii i metod badawczych. Interdyscyplinarność dyskusji nad kulturą informacyjną może przyczynić się do zrozumienia pojęcia i roli, jaką kultura informacyjna odgrywa we współczesnym świecie. Jedną z prób holistycznego spojrzenia na problematykę kultury informacyjnej jest wydana pod redakcją Hanny Batorowskiej monografia wieloautorska pt. *Kultura informacyjna w ujęciu interdyscyplinarnym: teoria i praktyka*, która ukazała się w 2015 r. w Krakowie. Została ona podzielona na trzy główne części i jest zwieńczona bibliografią przedmiotową za lata 2002–2014.

Pierwsza część publikacji – *Kultura informacyjna w perspektywie bezpieczeństwa* – zawiera osiem artykułów na temat relacji pomiędzy kulturą informacyjną a kulturą bezpieczeństwa. Zaproszeni do współtworzenia tej części monografii autorzy przedstawili przykłady łączenia nauki o bezpieczeństwie z dyscyplinami humanistycznymi, w tym z informatologią.

Bezpieczeństwo, niezależnie od sfery życia, zawsze rozpatrywane jest w relacjach podmiot–otoczenie, co wskazał Marian Cieślarczyk (Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach) w artykule *Kultura informacyjna jako element kultury bezpieczeństwa*. Autor, rozpatrując kulturę informacyjną jako komponent bezpieczeństwa, zdefiniował terminy „kultura bezpieczeństwa” i „kultura informacyjna”, zaznaczył relacje człowieka z otoczeniem w kontekście bezpieczeństwa oraz wskazał miejsce człowieka w idealnym modelu kultury bezpieczeństwa.

Bezpieczeństwo systemów informacyjnych związane jest nie tylko z umiejętnościami pracowników odpowiedzialnych za ich obsługę, ale ma swoje podłoże w wielu regulacjach prawnych, normalizacyjnych i administracyjnych. Tematykę tę przybliżył Andrzej Koziara (Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego), który w artykule: *Bezpieczeństwo systemów informacyjnych – od prawa i technologii do zachowań ludzkich* przedstawił historyczny rozwój rozwiązań prawnych i normatywnych na świecie i w Polsce oraz instytucje odpowiadające za ich kształt. Autor podkreślił znaczenie elementów polityki bezpieczeństwa informacyjnego, niezbędnych w każdej organizacji, takich jak: zarządzanie zasobami materialnymi i niematerialnymi, ustawiczne podnoszenie kompetencji oraz cykliczna analiza ryzyka bezpieczeństwa informacyjnego.

Ochrona informacji, szczególnie prywatnej, jest wyzwaniem dla współczesnego społeczeństwa. Próbę uporządkowania katalogu przestępstw przeciwko ochronie informacji, głównie zagadnienie naruszenia tajemnicy informacji zawartej w korespondencji, podjęła Monika Krzeczek w tekście pt. *Przestępstwa przeciwko ochronie informacji w myśl artykułu 267 Kodeksu karnego*. Autorka przeanalizowała Kodeks karny, skupiając się na artykule 267, który daje gwarancję niedostępności informacji dla osób postronnych. Dołączyła także policyjną statystykę przestępstw za lata 1999–2014.

Zachowania ryzykowne, które podejmują użytkownicy sieci w komunikacji internetowej, przeanalizowała Bożena Jarosz (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie) w artykule *Zachowania ryzykowne w społecznościach internetowych oraz zagrożenia niezależne od aktywności internauty*. Autorka scharakteryzowała rodzaje społeczności internetowych i zachowań ryzykownych obserwowanych wśród internautów. Wskazała główne typy zachowań ryzykownych i grupy społeczne, które najczęściej je przejawiają.

Problematykę bezpieczeństwa danych prywatnych w Internecie na przykładzie przeprowadzonego przez siebie badania użytkowników – studentów małopolskich szkół wyższych – przedstawiła Paulina Motylińska (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie) w tekście pt. *Bezpieczeństwo*

informacji w Internecie – zachowania i opinie studentów. Autorka wskazała katalog cyfrowych i informacyjnych kompetencji, wyszczególniając umiejętności związane z bezpieczeństwem w komunikacji. Wyniki badania potwierdziły duży dysonans pomiędzy teoretyczną wiedzą osób, które wzięły w nim udział, na temat bezpieczeństwa informacyjnego a jego realizacją w ich życiu prywatnym.

Prawo do rzetelnej i nieprzekształconej informacji jest jedną z podstaw bezpieczeństwa, nie tylko informacyjnego. Zagadnieniem tym zajął się Robert Grochowski (Polskie Towarzystwo Naukowe Prawa Prasowego w Poznaniu), który w artykule *Manipulacja informacją w przekazach telewizyjnych upadkiem kultury informacyjnej* przeanalizował programy telewizyjne jako miejsce manipulacji informacją. Autor przeprowadził typologię pojęcia manipulacji oraz pokazał, jak zjawisko to przyczynia się do upadku kultury informacyjnej.

Informacja jako narzędzie w konfliktach zbrojnych jest potężną bronią, której odpowiednie użycie może znacząco wpłynąć na wynik walki. Zagadnienie to przybliżył Przemysław Wywiół (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie) w artykule *Walka informacyjna w poglądach Stefana Rowieckiego.* Podał on analizie poglądy pułkownika Stefana Rowieckiego (1895–1944), uczestnika dwóch wojen światowych i autora publikacji na temat roli propagandy we wzmacnianiu morale społeczeństwa. Dla Rowieckiego propaganda miała znaczenie przede wszystkim obronne, patriotyczne, bez obrażania innych narodowości.

Propaganda informacyjna, poza wykorzystaniem przekazu słownego, może oddziaływać na odbiorców w sposób wizualny. Analizy plakatów propagandowych jako narzędzi kształtowania opinii publicznej podjęła się Barbara Krasieńska (Biblioteka Główna Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie) w artykule *Plakat jako narzędzie kształtowania opinii publicznej oraz zachowań społecznych. Analiza problemu na wybranych przykładach.* Autorka skupiła się na tzw. propagandzie pozytywnej, badając plakaty dotyczące polskiej i niemieckiej propagandy plebiscytowej na Górnym Śląsku, BHP okresu socjalizmu oraz pierwszych prób podboju kosmosu.

W drugiej części publikacji podjęty został temat kultury informacyjnej w szeroko dyskutowanych naukach społecznych. Rozpatrywano go w pięciu artykułach, których autorzy w holistyczny sposób starali się ugruntować kulturę informacyjną w naukach o społeczeństwie.

Jedną z charakterystycznych cech współczesnego społeczeństwa jest jego deterytorializacja. Leszek Korporowicz (Uniwersytet Jagielloński) w artykule *Przestrzeń kulturowa w społeczeństwie konceptualnym* zgłosił postulat budowy zintegrowanej teorii przestrzeni kulturowej. Autor

wskazał trzy elementy – atrybuty wzajemnego oddziaływania w przestrzeni kultury: obiekty, zakres i łączące je relacje.

Multikulturalizm przenikających się społeczeństw powoduje, że niezbędna jest edukacja międzykulturowa, systematyzująca relacje człowieka wobec otaczającego go świata. Próbę wskazania modeli kultury informacyjnej podjęła Sylwia Jaskuła (Collegium Civitas w Warszawie) w artykule *Modele kultury informacyjnej w edukacji międzykulturowej*. Dziewięć zaproponowanych przez nią modeli edukacji międzykulturowej uwzględnia kształcenie umiejętności cyfrowych.

Refleksją nad społeczno-kulturowym oddziaływaniem Internetu na człowieka zajęła się Magdalena Szpunar (Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie) w tekście *Internet jako źródło imperializmu kulturowego*. Autorka dokonała analizy pojęcia imperializmu kulturowego, zestawiając je z Internetem, oraz omówiła dwa mity związane z tym pojęciem: indywidualizm i wolny wybór.

Wpływ technologii informacyjnej na kształtowanie postaw społecznych i edukację przedstawiły Karolina Czerwiec, Katarzyna Potyrała i Beata Jancarz-Łanczkowska (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie) w artykule *Uzależnienie od Internetu jako jeden z przejawów kultury instant*. Autorki zaprezentowały wyniki badania przeprowadzonego wśród uczniów i nauczycieli krakowskich szkół ponadgimnazjalnych, potwierdzające negatywny wpływ cyberprzestrzeni na życie młodych odbiorców mediów oraz potrzebę podnoszenia świadomości cyfrowej w społeczeństwie.

Problemy kultury informacyjnej w społeczeństwie informacyjny zidentyfikowała Daria K. Krzewniak (Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach) w artykule *Media w społeczeństwie informacyjnym*. Autorka usystematyzowała zagadnienia dotyczące rozwoju społeczeństwa informacyjnego oraz funkcji mediów, wskazując szanse i zagrożenia, jakie niesie funkcjonowanie mass mediów w życiu społecznym.

Ostatnia część publikacji – *Kultura informacyjna w perspektywie nauk o informacji* – oscyluje wokół zagadnień związanych z zarządzaniem informacją i zawiera pięć artykułów tematycznych oraz opracowaną przez Hannę Batorowską bibliografię przedmiotową *Kultura informacyjna – bibliografia*.

Tę część otwiera artykuł Barbary Kamińskiej-Czubały (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie), zatytułowany *Kultura informacyjna w ujęciu informatologicznym*. Autorka poddała analizie kulturę informacyjną, umieszczając w jej centrum użytkownika informacji i jego zachowania informacyjne (w ujęciach czterech polskich badaczy: Hanny Batorowskiej, Wiesława Babika, Katarzyny Materskiej i swoim).

Umiejętnościami użytkowników informacji, takimi jak analizowanie zgromadzonych danych i ich syntetyzowanie, klasyfikowanie oraz wnioskowanie, zajęła się Hanna Batorowska (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie) w artykule *Zanik umiejętności dostrzegania problemu w ujęciu całościowym i w interdyscyplinarnej refleksji*. Autorka podjęła refleksję nad zasadnością ćwiczenia umiejętności podczas tych czynności, w których człowieka coraz częściej zastępuje inteligentna technologia informacyjna. Zdaniem Batorowskiej umiejętność całościowego spojrzenia na postawiony problem jest kluczową kompetencją człowieka w społeczeństwie informacyjnym.

Jednym z nowych obszarów badawczych kształtujących się w XXI w. jest kultura dokumentacyjna, wchodząca w obszar archiwistyki i zarządzania dokumentacją. Analizą zjawiska zajęła się Wanda Krystyna Roman (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu) w artykule *Archiwistyka, zarządzanie dokumentacją i kultura informacyjna*. Autorka przybliżyła znaczenie pojęć łączących kulturę informacyjną i dokumentacyjną oraz wpływ nowoczesnych technologii na ich rozwój.

Rolę kompetencji cyfrowych w procesie uczenia się omówiły Wioletta Kwiatkowska, Kamila Majewska oraz Małgorzata Skibińska (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu). W pracy *Umiejętności informacyjne w kontekście nowej kultury uczenia się* autorki przedstawiły rolę nauczyciela i jego przygotowania do edukacji cyfrowej oraz cechy charakteryzujące nową kulturę uczenia się.

Temat zastosowania elementów graficznych w edukacji podjęła Izabela Rudnicka (Ośrodek Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów w Warszawie) w artykule *Od infografiki do rozszerzonej rzeczywistości – rozwijanie kompetencji informacyjnych kształtujących świat ucznia*. Autorka omówiła zagadnienia związane z kształtowaniem umiejętności odbioru różnego typu informacji w poszerzonej rzeczywistości. W artykule zostały zamieszczone ilustracje przykładowych infografik.

Dziewiętnaście obszernych artykułów, traktujących o problemach ważnych dla współczesnego społeczeństwa, pozwala z różnych stron spojrzeć na rozwój nauki o informacji, której zakres poszerza się z każdym nowym zagadnieniem technologicznym i problemem społecznym. Lektura monografii dostarcza nie tylko odpowiedzi na pytania postawione w artykułach, ale przede wszystkim – inspiracji do dalszych rozważań nad kondycją kultury informacyjnej nowoczesnego społeczeństwa, opartej na wiedzy i informacji.